

Ιερές Μνήμες από τα σκλαβωμένα χώματα μας **Η ΚΩΜΟΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΥΘΡΕΑΣ**

Τού ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗ

Φοιτητή της Νομικής

**«... Δεν ξεχνούμε
τα σκλαβωμένα χωριά
και τις πόλεις μας,
δεν ξεχνούμε
τους σκλαβωμένους τόπους,
που πάνω τους
είναι κτισμένοι
βωμοί και εστίες μας
και μέσα τους
είναι θαμμένοι
γονιοί και πρόγονοι μας...»**

20 Ιουλίου 1977

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Γ΄

Η κωμόπολη της Κυθρέας χτισμένη στους πρόποδες του Γέρο Πενταδάκτυλου, που σαν τείχος προστατευτικό ορθώνεται μπροστά της, έχει μια πανάρχαια ιστορία. Σε τούτο εδώ τον τόπο άκμασε το βασίλειο των Χύτρων. Εδώ έζησαν πολλοί Άγιοι που λάμπρυναν και αγίασαν την Επισκοπή Κυθρέας, όπως ο Άγιος Δημητριανός Επίσκοπος Χύτρων καθώς και πολλοί άλλοι μάρτυρες και ήρωες των διαφόρων εθνικών αγώνων.

Μια αξιόλογη αρχαιολογική περιοχή, όπου βρέθηκαν πολλά αρχαία. Αναρίθμητα είναι τα αντικείμενα τέχνης που βρέθηκαν στον Κατσουρκά, τον Άγιο Δημητριανό, τον Άγιο Επιφάνειο, την Μάνδρα του Κουινιά, την Μάνδρα του Βασίλη Πηπόνη και αλλού, όπως: Κύπελλα οινόχοες, κάλαθοι, αμφορείς, αμφορίσκοι, κορμοί αγαλμάτων, ειδώλια, λαγήνοι, κιονίσκοι, θέλη, θλήματα, επιγραφές, νομίσματα, εργαλεία.

Στα χώματα της είναι σπαρμένα αρχαία μνημεία όπως η Ακρόπολη των Χύτρων, οι βωμοί στο «Σκαλί» και τα αγάλματα της: Το υπέροχο άγαλμα του θεού Απόλλωνα που βρέθηκε στην Βώνη, καθώς και πλήθος από άλλα αρχαιολογικά ευρήματα, που φανερώνουν πως

οι κάτοικοι της είχαν σπουδαίο πολιτισμό, κοσμούν το Κυπριακό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Η Κυθρέα, φημίζεται για τα δροσερά νερά του Ξακουστού Κεφαλόθρυσου, που την έκαμε γνωστή από τα παλιά χρόνια, τους τριανταδυό νερόμυλους της που δούλευαν ασταμάτητα νύκτα-μέρα, για να αλέσουν το σιτάρι όλης της Κύπρου και να εξυπηρετήσουν όλους τους πελάτες τους που κατέφευγαν σ' αυτούς, τα εσπεριοειδή, τις εληές και τα λαχανικά της. Αξιοσημείωτη η ιστορικά μαρτυρημένη πληροφορία πως το κραμβί διαδόθηκε στην Ευρώπη από την Κυθρέα.

Κυθρέα, μια κωμόπολη με ιστορία πολλές παραδόσεις, ήθη και έθιμα. Ένας κόσμος, εργατικός, φιλοπρόοδος, φιλόθρησκος, φιλόξενος και αξιανάπητος.

Στις γραμμές που ακολουθούν, θα κάνουμε μια σύντομη ιστορική και αρχαιολογική επισκόπηση και θα αναφερθούμε στο ετυμολογικό της Κωμόπολης Κυθρέας, του άλλοτε βασιλείου των Χύτρων όπως θα δούμε στην συνέχεια, το χτίσιμο του βασιλείου των Χύτρων, την ανάπτυξη και την διατήρηση του στο πέρας των αιώνων, την καταστροφή του από την ληστρική επιδρομή των Αράβων για να καταλήξουμε στην σημερινή Κυθρέα.

Α. ΧΥΤΡΟΙ-ΚΥΘΡΕΑ (Οι πρώτοι κάτοικοι της)

Η κωμόπολη της Κυθρέας, το άλλοτε βασίλειο των Χύτρων όπως πολλοί ιστορικοί αναφέρουν, πήρε το όνομα της από τον ιδρυτή της βασιλιά Χύτρο (Χυτρέα=Κυθρέα και Χυτριά=Κυρκά=Τζιυρκά) αρχηγό των μεταναστών, όταν μετά τον Τρωικό πόλεμο, το 1200 προ Χριστού, μαζί με χιλιάδες Έλληνες μετανάστες από την ηπειρωτική Ελλάδα καταγόταν από την οικογένεια του μυθικού βασιλιά των Αθηνών

Θησέα. Ήταν γυιός του Αλέδρου και εγγονός του Αθηναίου Ακάμαντα, γυιού του Θησέα και της Αριάνδης.

Θα πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι ανασκαφές που διεξήχθησαν στη νεκρόπολη της πόλης, έφεραν στο φως πολιτισμόν κατά πολύ αρχαιότερον του Τρωϊκού πολέμου, πολιτισμόν αναγόμενο στην ορειχάλκινη περίοδο. Από αυτό καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η θέση κατελήφθη πολύ πριν από τον Τρωϊκόν πόλεμον, αλλά το όνομα της πόλης αυτής σήθησθηκε στο πέραςμα των προϊστορικών χρόνων, επικράτησε δε το νεώτερο Χύτροι.

Σύμφωνα με μια άλλη ιστορία για την ονομασία της πολιτείας, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο ο Χύτρος πιθανώτατα να έδωσε το όνομα Χύτροι στην πολιτεία που ίδρυσε, λόγω της παρουσίας της γνωστής περίφημης πηγής του Κεφαλόβρυσου κατ' αναλογίαν προς την ονομασία Χύτροι των λουτρών της Λοκρίδος. Η άποψη αυτή λαμβάνει υπόψιν την πληροφορίαν από τον πατέρα της Ιστορίας Ηρόδοτο κατά την οποίαν αυτός μνημονεύει τα «Θερμά Λουτρά» στην Λοκρίδα κοντά στις Θερμοπύλες (στην είσοδο της Οίτης) και ειδικώτερα το γραφόμενο από αυτόν «έστι δε εν τη εισόδω ταύτη θερμά λουτρά, τα χύτρος καλέουσι οι εγχώριοι και θωμός ιδρύται Ηρακλῆος ἐπ' αυτοίσι». Την άποψη αυτή δεν αποκλείει και ο Βυζαντινολόγος Γκρεκούαβ.

Πολλοί συγγραφείς αναφέρονται στην πόλη των Χύτρων. Η πρώτη αναφορά για την πόλη των Χύτρων φαίνεται παρά τω Λυσία τω Κεφάλω (458-378 π.χ.). Μετά το Λυσία ο Έλληνας ιστορικός Αναξαγόρας, ο οποίος ήλμασε στις αρχές της δευτέρας π.χ. εκατονταετηρίδας αναφέρεται στην πόλη των Χύτρων. Μετά τον Αναξαγόραν, ο Διοφάνης από την Νίκαια της Βιθυνίας ο οποίος αναφέρει τα εξής για το εξαιρετικό μέλι των Χύτρων: « Άριστον μεν μέλι το Αττικόν και του Αττικού το Υμήτιον και του Κυπρίου το Χύτριον». Ο Αλέξανδρος Κορνήλιος (ο Εφέσιος) ο επικαλούμενος Πολύϊστορ αναφέρει την πόλη των Χύτρων στηριζόμενος στον Ξεναγόρα. Ο Πλίνιος (23-102 μ.χ.) γράφοντας το 61 μ.χ. αναφέρει την πόλη των Χύτρων ανάμεσα στις 15 πόλεις της Κύπρου.

Ο Αρποκρατίων, γνωστός λεξικογράφος της δευτέρας μ.χ. εκατονταετηρίδας, αναφέρει εν τη λέξει «χύτροι» ως πηγήν αυτού τους Λυσίαν και Ξεναγόραν. Ο Ιεροκλής ο γραμματικός (500 μ.χ.) εις το Συνέκδημο αυτού αναφέρει

την πόλιν των Χύτρων μεταξύ δεκαπέντε άλλων σημαντικών πόλεων της νήσου καλών αυτήν «Κύθροι» με την Ιωνικήν ονομασίαν της.

Εξ' άλλου ο Στέφανος Βυζάντιος (500 μ.χ.) στηριζόμενος επί του Αλεξάνδρου Εφεσίου αναφέρει: «Χύτροι Κύπρου Πόλις, ην ωνόμασθαι μεν Ξεναγόρας φησίν από Χύτρου του Αλέδρου, του Ακάμαντος ο πολίτης Χύτριος Αλέξανδρος εν τω περί Κύπρου. Την δε Γοργίαν αποδούναι Χυτρίοις». Σε άλλα σημεία τονίζει: «Ευρυνόην των Χύτρων βασιλεύς έγημεν, αναλογεί το εθνικόν προς το Χύτρος ενικός ως Κύτριος, προς το Κύπρος».

Β. ΧΤΙΣΙΜΟ ΤΩΝ ΧΥΤΡΩΝ

Για την εκλογή της τοποθεσίας έπειθε σημαντικό ρόλο ο Πενταδάκτυλος που χρησίμευε όχι μόνο σαν τείχος προστατευτικό, με τις απότομες πλαγιές και τα κοφτερά βράχια του αλλά και σαν εξαιρετικό παρατηρητήριο. Αναμφισβήτητα όμως για την εκλογή της θέσεως και στην περαιτέρω ανάπτυξη του βασιλείου των Χύτρων, της σημερινής Κυθρέας ο κυριώτερος παράγοντας στάθηκε το νερό της αστείρευτης πηγής του Κεφαλόβρυσου που πότιζε όλη την γύρω περιοχή. Με το άφθονο αυτό νερό ποτίζονται ακόμα και σήμερα τεράστιες εκτάσεις από λεμονόδενδρα, ελαιόδενδρα και λαχανικά.

Ο Βασιλιάς Χύτρος ενθουσιάστηκε με την τοποθεσία ώστε έδωσε διαταγή να αρχίσουν το χτίσιμο του βασιλείου του. Πρώτα-πρώτα σε μια πέτρα στο Πεζουναριό πιο κάτω από την Χαλεύκα, σκάλισαν την μορφή του Δία και ακριβώς κοντά στα πέντε δάκτυλα, τις πέντε κορφές του Πενταδάκτυλου, στην τοποθεσίαν «Αθκιαόκρεμμος» έχτισαν θωμό προς τιμή του Δία. Την λατρεία του Δία στους Χύτρος επιβεβαιώνει και το γεγονός όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Ι.Κ. Περισιτιάνης στο σύγγραμμά του, ότι στο μεγάλο τέμενος του Απόλλωνα που ανακαλύφθηκε στην Βώνη, από τον κ. Ρίκτερ, βρέθηκαν αγάλματα που έφεραν τον αετόν, αναμφισβήτητον σύμβολο του Δία. Ένα από τα κολοσσιαία τούτα αγάλματα το οποίο βρίσκεται στο Κυπριακό Μουσείο φέρει στον καρπό του αριστερού του χεριού τον αετόν, σποδίδεται δε στον Θεόν Απόλλωνα υπό την ιδιότητα του ως «Διός Προφήτου».

Στην τοποθεσία «Κατσουρκάς» (έτσι ονομάστηκε γιατί τον έκαμαν οι Άραβες) έχτισε την Ακρόπολη για να επιτηρά όλη την πεδιάδα του νότου από τους επιδρομείς. Μέσα στην Ακρό-

πολη «έχτισε το άγαλμα και τον θωμό της Αθηνάς και στο «Σκαλίν» θωμό προς τιμή του Ερμή. Πιο κάτω από το Σκαλίν έκαμε το νεκροταφείο για να θάβει με τιμές τους ήρωες και τους νεκρούς του. Μέχρι σήμερα η τοποθεσία λέγεται Οικόσαρκος (οίκος της σαρκός).

Ανάμεσα στους ναούς επίσης που ενδείξεις και ερείπια τους διασώζονται θα πρέπει να αναφέρουμε και τον ναόν τη (Κυθερείας) Αφροδίτης στην περιοχή Σκαλίν. Ο ίδιος πιθανώτατα που αναφέρει ο Βιργίλιος στην Αινειάδα και τον ναόν του Απόλλωνα στην Βώνη. Την ύπαρξη ναού αφιερωμένου στην Αφροδίτη, εκτός των τειχών της Ακρόπολης ενισχύουν τα πήλινα και λίθινα ειδώλια που βρέθηκαν σε κάθε βήμα διεσπαρμένα στις πλαγιές και τους πρόποδες της Ακρόπολης.

Το βασίλειο των Χύτρων σιγά-σιγά επεκτάθηκε, με σύνορα ανατολικά το βασίλειο της Σαλαμίνας, νότια τους Γόλους και το Ιδάλιον, νοτιοδυτικά την Λήδρα, δυτικά και βόρεια τα βασίλεια της Λαπήθου και της Κερύνειας. Η έκταση του βασιλείου των Χύτρων ήταν σημαντική: μέχρι την Άρτεμη και την Άλκανθον (Ακανθού), την Πέτρα του Διγενή, το κουρού Μοναστήρι, την Επηχώ και την Συκά, Παλαικούθρον Έξω Μετόχι, Βώνη, Μπέη-Κιογιού, Τραχώνι, Νέο χωριό Κεφαλόθρυσσο, την τοποθεσίαν Κοτσινόλανταν, Ασπρόμανδραν, Φιλέρι, Πενταδάκτυλο. Κάτω Δίκωμο ή και Μπογάζι, Πλατανιώτισσα και Αρμενομονάστηρο, τοποθεσία Πλάκα, Μάνδρα του Κκουριά και Χαλεύκαση. Η κυριώς πόλη θρισκόταν στο λόφο πάνω από την σημερινή εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, ένα μίλι νοτιοδυτικά της μεγάλης πηγής του Κεφαλόθρυσσου.

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με την καλλιέργεια της γης το εμπόριο των γεωργικών και βιομηχανικών προϊόντων που παρήγαγαν και την αγγειοπλαστική, που μαζί με άλλα είδη της κεραμικής τέχνης, είχε φθάσει σε επίπεδα υψηλής περιωπής. Αυτό αποδεικνύεται από διάφορα αντικείμενα που βρέθηκαν σε τάφους της περιοχής όπως για παράδειγμα αμφορείς. Σήμερα ακόμα περπατώντας κανένας σ' όλο το λεκανοπέδιο των αρχαίων Χύτρων δεν έχει παρά να σκύψει και να πάρει δεκάδες κεραμικά όστρακα που μαρτυρούν αδιάψευστα μια πολιτεία που έσφυζε από ζωή, δράση και πολιτιστική ανέλιξη.

Μεγάλο λοιπόν το βασίλειο των Χύτρων και Οικονομικά Ισχυρό. Ο βασιλιάς Χύτρος κτίζει

νέα κτίσματα, νέους θωμούς, κτίζει σχολή για την εκμάθηση των γραμμάτων και ο ισχυρός στρατός του προστατεύει με επιτυχία το βασίλειο από τις επιθέσεις των βαρβάρων. Διάσπαρτα είναι μέχρι σήμερα σ' όλη την περιοχή του βασιλείου, τα βλήματα των τόξων.

Το βασίλειο των Χύτρων διατηρήθηκε για αιώνες, γιατί ήταν δυνατό και πλούσιο λόγω της αστείρευτης πηγής του Κεφαλόθρυσσου που άρδευε και δροσίζε την περιοχή και που εξακολουθεί και σήμερα ακόμη να την αρδεύει και δροσίζει με τα κρυστάλλινα νερά του. Το νερό του Κεφαλόθρυσσου Κυθρέας χρησίμευε όχι μόνο για την άρδευση της πόλης των Χύτρων αλλά και της αρχαίας Σαλαμίνας της πόλης του Ευαγόρα. Στην τοποθεσία «Σελλάς» βρίσκονται ακόμα και σήμερα υπολείμματα των κτισμάτων των μεγάλων εκείνων πετραυλάκων που μαρτυρούν αδιάψευστα την μεταφορά του νερού στην μακρινή Αμμόχωστο για την ύδρευση της πόλης. Υπολείμματα επίσης των πετραυλάκων υπάρχουν στις τοποθεσίες «Κατσουρκάς» και «Άγιος Δημητρίου».

Όλα πήγαιναν όμορφα και ωραία και ο ένας βασιλιάς διαδεχόταν τον άλλον με λαμπρές τελετές και θυσίες στα είδωλα. Μετά τον Χύτρον τον ιδρυτή και βασιλιά της πόλης, στην πρισματική επιγραφή του Εσαρχαδών το 672 π.χ., αναφέρεται ο μόνος γνωστός βασιλιάς των Χύτρων, ο Πυλαγόρας (Ασσυριακά Πυλαγούρα) που συνέβαλε χρηματικά στην ανοικοδόμηση της πόλης Νινευί.

Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΩΝ ΧΥΤΡΩΝ

Οι κάτοικοι των Χύτρων όπως προαναφέραμε πίστευαν στους δώδεκα θεούς του Ολύμπου και πρόσφεραν θυσίες στα ψεύτικα είδωλα, είναι δε από τους πρώτους κατοίκους της Κύπρου που ασπάστηκαν τον Χριστιανισμό, στους πρώτους Αποστολικούς χρόνους, από τους Αποστόλους Παύλο και Βαρνάβα.

Το 45 μ.χ. όπως είναι γνωστό από την Ιστορία, οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας επισκέφτηκαν την Κύπρο για να διδάξουν τον Χριστιανισμό. Κατά την διαδρομή τους από τον πρώτο σταθμό τους την Σαλαμίνα - όπου έβαλαν τα θεμέλια της νέας θρησκείας - στη Πάφο, πέρασαν από την πολιτεία των Χύτρων και δίδαξαν τον Χριστιανισμό!

Οι κάτοικοι των Χύτρων ασπάστηκαν τον Χριστιανισμό, κατεδάφισαν τους ειδωλολατρικούς ναούς και τα Ιερά τους και κατέστρεψαν

τα ψεύτικα είδωλα. Η ειδωλολατρεία παραμερίζεται από την περιοχή και η πρώτη εκκλησία και επισκοπή επίσημα πια θεμελιώνεται στην καρδιά του βασιλείου των Χύτρων. Χειροτονείται ο πρώτος Επίσκοπος. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί πως η πόλη των Χύτρων ήταν μεταξύ των 16 πόλεων της Κύπρου που είχαν Επίσκοπο. Ο πρώτος Ιεράρχης διακηρύττει πως η νέα αληθινή θρησκεία του νησιού, θα βασιλεύει πάντοτε στους Χύτρους. Πως μετά από αυτόν πολλοί Ιεράρχες θα τον διαδεχθούν, για να καθοδηγούν το ποίμνιο του στους αιώνες των αιώνων και πως όσο υπάρχει κόσμος, η εκκλησία του Χριστού θα ζει και θα καθοδηγεί πάντοτε.

Δεν είχε άδικο ο Ιεράρχης αυτός γιατί πράγματι στους Χύτρους, την μετέπειτα Κυθρέα, η Χριστιανική θρησκεία στο πέρασμα των αιώνων δεν χάθηκε και διατηρήθηκε μέχρι σήμερα και πολλοί Ιεράρχες λάμπρυναν και αγίασαν την Επισκοπή Κυθρέας όπως: (1) ο Πάππος ο οποίος χειροτόνησε τον Επιφάνειον Α΄ Επίσκοπον της Σαλαμίνας και Αρχιεπίσκοπον πάσης Κύπρου (368-403 μ.χ.), (2) ο Αθανάσιος, ο οποίος υπήρξε διάδοχος και συγγενής του Πάππου, (3) ο Φωτεινός, ο οποίος παρέστη στην Δ΄ οικουμενική σύνοδο της Χαλκηδόνος (451), (4) ο Στυριδών (Ο Κυθήρειος) ο οποίος παρέστη στην Ζ΄ (εικονομαχική) Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας (787) και υπέγραψε ως Επίσκοπος «Παλαιάς και Κύθρων», (5) ο Ευστάθιος που προηγήθηκε του Αγίου Δημητρίου στο θρόνον των Χύτρων, τον οποίον εγκατέλειψε περί το 885 (6) ο Άγιος Επίσκοπος Δημητριανός που διαδέχθηκε στα 885 τον Ευστάθιον όταν ο τελευταίος εξελέγη (Αρχ1) Επίσκοπος Σαλαμίνας με ψήφον όλων των Κυπρίων Επισκόπων. Ο Άγιος Δημητριανός υπήρξε ο ενδοξότερος επίσκοπος Χύτρων ένδοξος σε μια περίοδο τραγική σαν την δική μας, όπως θα δούμε στη συνέχεια. (7) Ο Νικήτας, για τον οποίο δυστυχώς δεν γνωρίζομεν πότε πρέπει να χρονολογηθεί, (8) ο Γερμανός (;) ο οποίος μετέσχεν της 8ης Οικουμενικής Συνόδου.

Δ. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Η Πολιτεία των Χύτρων ζούσε ειρηνικά και οι κάτοικοι της ασχολούνταν αμέριμνοι με τις γεωργικές και άλλες εργασίες τους, μέχρι το έτος 911-12 μ.χ. οπότε καταστράφηκε μετά από μια ληστρική επιδρομή Αράβων εναντίον της Κύπρου, με αρχηγό ένα αρνησιθρησκο Έλληνα που ονομαζόταν Δαμιανός. Αυτοί αφού λεηλάτησαν τις παράλιες πόλεις της Κύ-

πρου προχώρησαν στο εσωτερικό και έφθασαν στους Χύτρους. Οι κάτοικοι παρά την σθεναρή αντίσταση, στο τέλος όμως υπέκυψαν στην δυναμική υπεροχή των επιδρομέων. Οι βάρβαροι επιδρομείς κατέστρεψαν το βασίλειο των Χύτρων, έσφαξαν αθώους νέους, γέροντες γυναίκες και νήπια ακόμη. Βίασαν γυναίκες, άρπαξαν περιουσίες από φτωχούς και πλούσιους και κατέκαψαν τα σπίτια. Στο τέλος αφού πήραν αρκετά λάφυρα και πλήθος από αιχμαλώτους ξεκίνησαν για την Βαβυλώνα, την σημερινή Βαγδάτη. Αλήθεια 1000 χρόνια αργότερα ακριβώς τα ίδια πράττει ο Αττίλας.

Επίσκοπος τότε των Χύτρων ήταν ο Άγιος Δημητριανός από την Συκά, τοποθεσία κοντά στο σημερινό Παλαίκυθρο. Ο Άγιος Δημητριανός «Ιδίους όμμασι και μετά πόνου ψυχής» είδε την απερίγραπτη τραγωδία στην επισκοπή του. Αναστέναξε και «δάκρυσι πολλοίς τον του θεού επεκαλείτο έλεον, εις ανάρρυσιν της υπό λύκων διεσπαρμένης και διεφθαρμένης ποιμνης» του.

Ο Γέροντας Ιεράρχης δεν έχασε την πίστη και την ελπίδα του. Παρά την προχωρημένη ηλικία του (ήταν 80 χρονών) ακολουθεί το ποίμνιον του με την απόφαση ή να συμμεριστεί τα δεινά των απαχθέντων Κυπρίων και να παρηγορήσει αυτούς ή να τους απολυτρώσει και να τους επαναφέρει στην πατρίδα.

Αφού έφθασεν στην Βαβυλώνα της Μεσοποταμίας ζήτησε αμέσως και πέτυχε να παρουσιασθεί ενώπιον του αρχηγού των Αράβων. Σε τούτον με δάκρυα περιέγραψε την ληστρική επιδρομή, που έγινε εναντίον της Κύπρου από τον εξωμότη Δαμιανό, η οποία κατά τις τότε συνθήκες μεταξύ Βυζαντινών και Αράβων, απελάμβανε ενός ιδιότυπου καθεστώτος αυτονομίας, πλήρως φόρους ίσους και στο Βυζάντιο και στο Ισλάμ και όταν οι δυο μεγάλες δυνάμεις ήσαν εμπόλεμοι, έπρεπε να παραμείνει ουδέτερη. Ο Δημητριανός ανέπτυξε στον αρχηγό των Αράβων ότι οι Κυπραίοι δεν έπραξαν τίποτε που να μπορεί να θεωρηθεί παράβαση των υφισταμένων συνθηκών διότι και τους φόρους πλήρωναν ανελλιπώς και ουδετερότητα αυστηρή έδειξαν στις τότε συγκρούσεις Αράβων και Βυζαντινών. Ενώ το αντίθετο έπραξε ο αρνησιθρησκος Δαμιανός με την ληστρική επιδρομή του στο νησί. Για τούτο, ο Κύπριος Ιεράρχης εξώρκισε τον Άραβα αρχηγό να σεβασθεί τις συνθήκες και να επανορθώσει την αδικίαν που έγινε στο νησί, με την απελευθέρωση των Κυπρίων αιχ-

μαλώτων. Έτσι και έγινε. Ο Άρχοντας των Αράβων συγκινήθηκε με τα δάκρυα και τις Ικεσίες του Δημητριανού και εξεπλήρωσε την παράκληση που του ζητήθηκε. Διέταξε αμέσως την απολύτρωση των άδικα αιχμαλωτισθέντων και την απόδοση σε αυτούς των αρπαγέντων. Και έτσι ο Δημητριανός τους επαπέφερε όλους στην πατρίδα.

Ο Σεβάσιμος γέροντας λίγο καιρό μετά την επιστροφή του πέθανε σε ηλικία 81 ετών στις 6 Νοεμβρίου του 915 μ.χ., μετά ποιμαντορία 25 ετών και 40 ετών ασκητική ζωή. Για τις μεγάλες υπηρεσίες του προς την εκκλησία, κατετάχθηκε δίκαια και επάξια μεταξύ των μεγάλων Αγίων της Κύπρου.

Τα Άγια λείψανα του, που πριν από την Τουρκική εισβολή φυλάσσονταν στην Εκκλησία της Παναγίας Χαρδακιώτισσας, της Κυθρέας κατόρθωσε να τα διαφυλάξει από τα χέρια των βαρβάρων ο άγιος Ιερέας της Εκκλησίας Παπά Κώστας Παπαναστασίου και έτσι σήμερα βρίσκονται ασφαλισμένα στην Ελεύθερη Κύπρο.

Τοποθεσία της Καμάρας Κυθρέας κειμένη στα ανατολικά της Κωμόπολης. Στο βάθος βρίσκονται τα ερείπια της εκκλησίας του Αγίου Δημητριανού. Η κυρίως πόλη των Χύτρων βρισκότανε στο λόφο πάνω από τα ερείπια της εκκλησίας. Στις 6 του Νιόμβρη κάθε χρόνο, μέρα γιορτής της μνήμης του Αγίου Δημητριανού, γινότανε λειτουργία στο χώρο των ερειπίων. (ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗΣ)

Ε΄ ΧΤΙΣΙΜΟ ΝΕΑΣ ΚΥΘΡΕΑΣ

Οι κάτοικοι των Χύτρων, όσοι επέζησαν από την μεγάλη καταστροφή που προαναφέραμε, χωρίστηκαν σε μεγάλες ομάδες και έκτισαν τα σημερινά χωριά της Κωμόπολης Κυθρέας. Έτσι έχουμε: Από τους Χύτρους την Κωμόπολη Κυθρέας που χωρίζεται στις ακόλουθες έξι

ενορίες 1) Την Συργανιά, 2) την Χαρδακιώτισσα, 3) τον Άγιο Γεώργιο, 4) τον Άγιο Ανδρόνικο, 5) την Αγία Μαρίνα και 6) την Χρυσίδα.

Πολλές είναι οι απόψεις που έχουν εκφραστεί για την Συργανιά που είναι η ακροτελευταία ενορία της Κυθρέας προς τον Κεφαλόβρυσο. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη που είναι και η πιο πιθανή η ενορία αυτή πήρε το όνομα της από την λέξη Συριάνι που σημαίνει περίπατο, γιατί τόσο οι υπόλοιπες ενορίες της Κυθρέας, όσο και τα γειτονικά χωριά πήγαιναν τις γιορτάσιμες μέρες και τις Κυριακές να «Συργιανίσουν» να πάνε δηλαδή περίπατο στον Κεφαλόβρυσο. Σύμφωνα με την δεύτερη άποψη η Συργανιά πήρε το όνομα της από τον μύλο Συρκάνο που βρίσκεται στην ενορία. Την ονομασία του ο μύλος πιθανόν να την πήρε από την κυκλωτική φτερωτή που εκεί πρώτα απ' όλους τους άλλους μύλους είχε εφαρμοσθεί. Από το λατινικό circus, που σημαίνει κύκλος, ονομάστηκε κι ο μύλος Συρκάνος: από το μύλο Συρκάνο, προχωρά η ίδια άποψη, πήρε και ολόκληρη ενορία το όνομα Συρκάνα-Συριάνα-Σηρκανιά-Συργανιά.

Η άποψη πως η ενορία πήρε το όνομα της από τους Συριάνους (δηλαδή Άραβες) οι οποίοι ήρθαν να υπερασπίσουν τις βόρειες κορυφογραμμές της Κύπρου είναι αστήρικτη, γιατί μικρή μόνο μειονότητα τέτοιων φρουρών είχε εγκατασταθεί στην βόρεια οροσειρά του νησιού.

Για το ετυμολογικό της ενορίας υπάρχει τέλος και η πιο κάτω άποψη που φαίνεται όμως πιο αδύνατη από τις προηγούμενες απόψεις. Σύμφωνα με την άποψη αυτή η λέξη Συργανιά προήλθε από το Τζυρκά+νειά (Νέα Κυθρέα)=Συργανιά.

Για την δεύτερη ενορία της Κυθρέας την Χαρδακιώτισσα υπάρχουν διάφορες εκδοχές όσο αφορά την ετυμολογία της Ενορίας. Η μια εκδοχή αναφέρει πως τούτη η ενορία βρισκόταν χτισμένη στην χαράδρα, που βρίσκεται μέσα ως τα σήμερα, πήρε την ονομασία της λέξης Χαράδρα και ονομάστηκε αρχικά Χαρδακιώτισσα και μετά Χαρδακιώτισσα. Η άλλη εκδοχή που κατά την άποψη μας είναι κι η πιο σωστή, η ενορία Χαρδακιώτισσα πήρε το όνομα της από κάποιο επίσημο του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ο οποίος ονομαζότανε Χορδάκης που μετά την άλωση της Βασιλείσσης των Πόλεων, έφερε το εικόνισμα της Παναγίας και έχτισε την ομώνυμη εκκλησία της Παναγίας

Στην φωτογραφία μια άποψη της ενορίας Χαρδακιώτισσας Κυθρέας. Διακρίνονται σπίτια, η εκκλησία της Παναγίας Χαρδακιώτισσας, όπου φυλαττόντουσαν τα Ιερά λείψανα του Αγίου Δημητρίου μαζί με την θαυματουργή εικόνα του και στο βάθος ο Κοκκινόκρεμμος. (ΓΙΩΡΓΟΣ Στ. ΠΕΤΑΣΗΣ)

Χορδακιώτισσας και μετά Χαρδακιώτισσας κατά προληπτική αυξομείωση του ο από το αι. Άλλωστε αν κοιτάξουμε στο Καδιλλίκι του 1825 της περιοχής Κυθρέας επί Τουρκοκρατίας, με τα ονόματα των φορολογουμένων που κατήρτισε η Αρχιεπισκοπή και που δημοσιεύεται στο περιοδικό «Ελεύθερη Κυθρέα», αναφέρεται στα έγγραφα σαν Χορδακιώτισσα και όχι Χαρδακιώτισσα ή έστω Χαρδακιώτισσα, ονομασία την οποία πήρε αργότερα επί Αγγλοκρατίας.

Το ίδιο αδύνατη με την πρώτη εκδοχή θεωρείται και η τρίτη εκδοχή, πως το όνομα της πήρε γιατί το εικόνισμα της Παναγίας βρέθηκε μέσα σε «χαρτζιήν» γι' αυτό και Χαρτζιατώτισσα.

Οι ενορίες Άγιος Γεώργιος Άγιος Ανδρόνικος και Αγία Μαρίνα πήραν το όνομα τους, από την ονομασία των ομωνύμων ναών.

Η ενορία Χρυσίδα πήρε το όνομα της από το Χρυσίς που ήτανε κατά την παράδοση η βασίλοπούλα, κόρη του Χύτρου βασιλιά των Χύτρων, της σημερινής Κυθρέας.

Εκτός από τις ενορίες αυτές η κωμόπολη

Κυθρέας περιλαμβάνει: 1) Το Νέο Χωριό, γιατί χτίστηκε αργότερα από τα άλλα χωριά της περιοχής 2) Το Τραχώνι που του δόθηκε το όνομα από το σκληρό και άγονο έδαφος 3) Την Βώνη, λείψανο του παλιού ονόματος Δωδώνη, που σημαίνει τόπος στον οποίον ο θεός Απόλλωνας φανερώνει την θέληση του στους ανθρώπους, όπως γινόταν και στην Δωδώνη της Ηπείρου. Υπήρχε δηλαδή στον ναό του Απόλλωνα μαντείο που έδινε χρησμούς. Από το Δωδώνη έφυγε το ένα δ κι έμεινε Δωώνη. Ύστερα έφυγε και το ένα ω, κι έμεινε Δώνη. Το αρχικό γράμμα Δ αντικαταστάθηκε με το Β κι έγινε Βώνη. Η Βώνη είναι περίφημη για το Ιερό του θεού Απόλλωνα όπως προαναφέραμε, που βρέθηκε εκεί το έτος 1883 και ήταν γεμάτο από διάφορα αγάλματα, τα οποία στολίζουν σήμερα το Κυπριακό Μουσείο. Το πιο σπουδαίο εύρημα είναι το άγαλμα του θεού Απόλλωνα. 4) Το Έξω Μετόχι που πήρε το όνομα του από την λέξη μετόχι δηλαδή φέουδο γιατί παραχωρήθηκε το έτος 1391 - εποχή των Φράγκων στην Κύπρο - σαν φέουδο σ' ένα φράγκο φεουδάρχη, από τον Φράγκο βασιλιά της Κύπρου. 5) και 6) Την Επιχώ και το Μπέη-Κκιογιού αμιγώς τουρκικά χωριά 7) Το τσιφλικούδι, χτήματα που ανήκαν στο μετόχι της Ιεράς Μονής Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, που με την βία πήραν οι Τούρκοι, αφού καρατόμησαν τον ηρωϊκόν ηγούμενον της και 8) το Παλαίκυθρο από το Παλαιοί-Χύτροι, Παλαίχυτροι, Παλαίκυθρο.

Στην κωμόπολη της Κυθρέας είναι χτισμένες όπως προαναφέραμε έξι ενοριακές εκκλησίες, δυο άλλες εκκλησίες που λειτουργούσαν μια φορά τον χρόνο και δέκα περίπου παρεκκλήσια. Θα παραλείψουμε όμως, να δούμε της καθεμιάς την ιστορία και τις παραδόσεις, κατάλογο και πληροφορίες των οποίων έχει ο κ. Στυλιανός Πετάσης, Αντισηματάρχης Πεζικού, γιατί αυτό αποτελεί μια ξεχωριστή ειδικότερη έρευνα και μελέτη.

Στις εκκλησίες αυτές φυλάσσονταν ιστορικές θαυματουργές εικόνες όπως: Του Αγίου Αντωνίου στην Συρκανιά, του Ιωάννου του Προδρόμου και του Αγίου Δημητρίου, μαζί με τα οστά του Αγίου στην Χαρδακιώτισσα, του Χριστού και της Παναγίας στην Θεοτόκο, της Αγίας Μαρίνας του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, καθώς και τοιχογραφίες στις εκκλησίες Αγίας Μαρίνας και Αγίου Ανδρονίκου.

Από το έτος 1855 άρχισαν να λειτουργούν

δο σχολεία στην Κυθρέα. Ένα στην ενορία Αγίου Ανδρονίκου και άλλο στην ενορία Χαρδακιώτισσα. Στα 1868 η εκκλησία Αγίου Ανδρονίκου έκτισε με δικά της χρήματα στον περίβολο του ναού το πρώτο σχολικό κτίριο και διόρισε δάσκαλο τον αδελφό του Χριστοδούλου Σεβέρη που ονομαζόταν Μιχαήλ και σπούδασε στην Σμύρνη. Τον ίδιο χρόνο κτίστηκε με έξοδα της εκκλησίας της Αγίας Μαρίας άλλο κτίριο για Παρθεναγωγείο στον περίβολο του ναού και διορίστηκε δασκάλα στο Παρθεναγωγείο αυτό η Πολυξένη Παπαζαχαρία.

Σήμερα υπάρχουν στην Κυθρέα τρία Δημοτικά σχολεία όπου τα παιδιά έπαιρναν τις πρώτες βάσεις για την ζωή και ένα Γυμνάσιο που χτίστηκε πριν από την Τουρκική εισβολή.

Η κωμόπολη της Κυθρέας χάρη στο φυσικό της πλούτο, το νερό του Κεφαλόβρυσου της, ολοένα και προόδευε. Το νερό αυτό χρησιμοποιόταν για την άρδευση και ύδρευση της Κυθρέας, της γειτονικής περιοχής και 13 άλλων χωριών της Ανατολικής Μεσσαρίας. Παράλληλα με την ύδρευση χρησιμοποιόταν και σαν κινητήρια δύναμη παλιά, των 32 αλευρόμυλων της. Το νερό του Κεφαλόβρυσου υπήρξε επίσης ο κυριώτερος παράγοντας για την γεωργική και περαιτέρω την κτηνοτροφική ανάπτυξη στην Κυθρέα. Με το νερό αυτό ποτίζονταν τεράστιες εκτάσεις, από λεμονόδενδρα, ελαιόδενδρα και άλλα καρποφόρα δένδρα. Τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα επέφεραν σημαντικά κέρδη στους γεωργούς και τους κτηνοτρόφους και συνέβαλλαν στην οικονομική ανάπτυξη και ευμάρεια τους.

Τεράστια λοιπόν υπήρξε η συμβολή του Κεφαλόβρυσου Κυθρέας στην ανοδική ανάπτυξη της κωμόπολης, που μαζί με την αλληλεγγύη, την ομόνοια, την αδελφότητα και την εργατικότητα που χαρακτήριζε τους κατοίκους της περιοχής Κυθρέας, στάθηκαν εξ΄ ίσου αποφασιστικοί παράγοντες για την περαιτέρω κοινωνική, γεωργική και οικονομική ανάπτυξη και ευμάρεια των κατοίκων της Κυθρέας.

Σπουδαία συνετέλεσε στον εξωραϊσμό της Κυθρέας και ο νέος δρόμος, που έγινε λίγο πριν από την εισβολή, Λευκωσίας-Κερύνειας μέσω Κεφαλόβρυσου. Υπήρχαν αρχιτεκτονικά σχέδια αξιοποίησης του δρόμου αυτού προς

το φιλλέρι, τον Κεφαλόβρυσο, την Χαλεύκα και την Κερύνεια. Δυστυχώς μεσολάθησε η εισβολή κι έμειναν όλα απραγματοποιήτα.

Μεγαλύτερη ακόμη θα γινόταν η επίσκεψη του Κεφαλόβρυσου εάν αξιοποιείτο η πλατεία του όπως προγραμματιζόταν επέκταση της και ιδρύοντο σύγχρονα κτιριακά συγκροτήματα για κατάλυση, ανάπαυση και φιλοξενία των ξένων επισκεπτών.

Οι κάτοικοι της κωμόπολης Κυθρέας ζούσαν ειρηνικά και διατηρούσαν τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα τους. Αλλοίμονο όμως η προδοσία και το έγκλημα παραμόνευαν χίλια χρόνια αργότερα από την άδικη ληστρική επιδρομή των Αράβων με αρχηγό όπως είχαμε αναφέρει, τον αρνησίθρησκο Έλληνα που ονομαζόταν Δαμιανός, μια άλλη εισβολή εξ΄ ίσου θάρρα και άδικη, αυτή τη φορά από τον Αττίλα ήρθε να καταστρέψει την όμορφη κωμόπολη της Κυθρέας.

Οι νεώτεροι Δαμιανοί δυστυχώς δεν έλειψαν. Άνοιξαν τον δρόμο στις 15 Ιουλίου του '74 στους νέους θαρβάρους από την Ανατολή.

Η ιστορία επαναλαμβάνεται. Οι θάρραροι του Αττίλα λεηλατούν, κατακαίουν, βιάζουν και σκοτώνουν αθώους νέους, γέροντες, γυναίκες και νήπια ακόμη. Αρκετοί οι πρόσφυγες, πολλοί οι αγνοούμενοι.

Οι κάτοικοι της κωμόπολης Κυθρέας για εννιά χρόνια τώρα ζούνε στην πικρή προσφυγιά. Όμως η σκέψη τους είναι στραμμένη πάντα στον Βορρά, στις ρίζες τους, στην όμορφη κωμόπολη τους την Κυθρέα.

Δεν ξεχνούν έστω και αν έχουν περάσει εννιά ολόκληρα χρόνια, τις ρίζες τους, τα ήθη και τα έθιμα τους, την σκλαβωμένη από τον Τούρκο εισβολέα όμορφη κωμόπολη τους, τους τάφους των προγόνων τους και τους ηρωικούς νεκρούς τους. Αλλά δίνουν την υπόσχεση πως όσο και ενός ξεριζωμένου Κυθρεώτη η καρδιά θα κτυπά στα στήθια, η πάλη και ο αγώνας για την λευτεριά και την λύτρωση της Κυθρέας και της Κύπρου ολόκληρης δεν πρόκειται να σιγήσει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗΣ
Φοιτητής Νομικής